

ÜHEKSAS MUUTUVA KEELE PÄEV

Üheksas muutuva keele päev toimus Tallinna Ülikooli eesti keele ja kultuuri instituudis 29. novembril 2013 Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli koostöös. Seekord olid ettekandepäeva tulipunktis tähendusülekannetest mõjutatud leksikaalsed ja/või grammatilised muutused keeles.

Sotsiolingvistika tööpaja „Eesti keel ja keelekontaktidest johtuvad keelemuutused” raames peeti kuus ettekannet. Anna Verschik (TLÜ) käsitles ettekandes „Inglise-eesti keelekontaktid blogides: diskursus-pragmaatika, tähendus, spetsiifilisus” nooremate eestlaste keelekontaktide materjali. Semantiliselt spetsiifilised täistähenduslikud sõnad (reaalid, terminid, kirjutaja jaoks unikaalse staatusega sõnad jms) on virtuaalses keskkonnas ootuspäraselt atraktiivsed ja kergesti kopeeritavad. Samas on tähelepanuväärne diskursuspragmaatiliste sõnade ja kõneleja suhtumist, emotsionaalset seisundit jms väljendavate sõnade ja konstruktsioonide kopeeritavus. Viimast soodustab keelendite tähendus: diskursuspragmaatiliste sõnade ja emotsionaalse sõnavara olulisel diskursuse organiseerimise tasemel.

Reet Igav rääkis inglise-eesti koodikopeerimisest Facebooki vestlustes, kus on tähtsal kohal diskursusmarkerid. Selgub, et kõige enam leidub nendes sünkroonsetes vestlustes täielikke koopiaid, oluline on keeleline loovus ja huumor. Kopeerimise põhjus on sageli ekspressiivsuse taotlus ja tähelepanu tõmbamine, vähemal määral semantiline spetsiifilisus.

Kristiina Praakli (TÜ) ja Birute Klaas-Langi (Helsingi ülikool) ettekandes „*Päev oli lebo, lebotan ja lebola*: ühe soome laentüve kasutusest eesti keeles” uurimisobjektiks oli eesti sotsiaalmee- diakeeles aktiivselt kasutatav soome laen *lepo* ~ *lebo*. Selgub, et see keelend ei markeeri eesti keeles mitte ainult lähisugulaskeeltele tüüpilisi sihtkeelele mугanemise põhimalle, vaid ka sõnaliikidevahelisi üleminekuid ning tähendusmuutusi.

Virve-Anneli Vihman (TÜ) andis ettekandes „*We are mängin peitust*: märkmeid inglise-eesti kakskeelsete laste koodivahetusest” esmase ülevaate kahe kakskeelse öe eesti-inglise koodivahetuse andmetest. See keelte paar pakub huvi nii sotsiolingvistiliselt, kuna inglise keele kui kontaktkeele ning globaalse *lingua franca* mõju eesti keelele on veel vähe uuritud, kui ka morfosüntaktiliselt, kuna erinevused keelte tuumstruktuurides pakuvad koodikopeerimiseks eri võimalusi. Ettekandes esitati näiteid struktuurilisest kopeerimisest, kopeerimisest liitsõnadest ja kahekordsest markeerimisest.

Colm Doyle'i (TLÜ) ingliskeelne ettekanne kandis pealkirja „Multilingual practices and language attitudes of Estonian-speaking students in Harju County”. Internetiküsitlus ja intervjuud näitavad, et Harjumaa ja Tallinna eestlastest gümnasistid on üpris mitmekeelsed, kuid kasutavad vähem keeli, kui oskavad. Audiovisuaalse materjali tarbimine on pigem mitmekeelne, oma lõbuks loetakse eesti ja inglise keeles. Küsitletud arvasid, et inglise keel kuju-

tab endast ohtu eesti keelele, kuid olid seisukohal, et nende oma lapsed peaksid oskama mõlemat keelt.

Anastassia Zabrodskaia (TLÜ) ettekanne „Keelekontaktist johtuvate muutuste mehhanismide mallid Eesti keelemaastikul” kirjeldas Eestis avalikel siltidel avalduvate ja keelekontaktist johtuvate muutuste mehhanismide malle. Keelekontaktidest tulenevate muutuste tüpoloogiale keskendub Thomasoni mudelis tähendab näiteks kokkuleppimine seda, et kaasvestlejad leiavad oma pragmaatiliste eesmärkide saavutamiseks ja suhtlemise tõhustamiseks teatud kompromissi. Siltidel põhjustab kokkuleppimise strateegia mänge keelte ja/või tähestikega ja käib käsikäes pragmaatiliste eesmärkidega.

Suuremat osa järgnenud ettekannetest ühendas keskendumine konstruktsioonidele.

Jekaterina Trainis ja Kais Allkivi (TLÜ) tutvustasid ettekandes „Klasteranalüüsi kasutuspotentsiaal keelekirjelduses” lingvistilist klasteranalüüsi kui morfosüntaksi ja leksika uurimismeetodit. Klasteranalüüsi tulemusel ilmnevad tekstikasutuse lingvistilised mustrid, mille alusel saab kirjeldada grammatika ja leksika seoseid ning funktsioone. Ettekande autorid illustreerisid Sander Otsa programmeeritud klastrileidja ja klasteranalüüsi rakendusvõimalusi Tartu Ülikooli ilukirjanduskeele süntaktiliselt analüüsitud ja kontrollitud korpuse põhjal. Uurimisperspektiivide seisukohalt avati programmi ja meetodi kasutuspotentsiaal kahes suunas: verbikonstruktsioonide sünkroonne võrdlev uuring ning käändekasutuse diakroonsed muutused.

Maarja-Liisa Pilvik (TÜ) käsitles ettekandes „olema + -mine_{NOM/PAR} konstruktsioonidest eesti murretes” produktiivsete tuletiste vähe uuritud levikut ja süntaktilisi kombinatsioone mittestandardsetes keelevariantides. Uurimuse murdekorpusest kogutud andmestik

sisaldab nimetatud konstruktsioone teatud tüüpi olemasolu- või kogeja-omajalausestes. Kuigi deverbaalsed subjektid käituvad lauseses nagu nimisõnad üldiselt, säilib neis tuletusaluse verbi tegevustähendus ning need võivad pärida verbi laiendid. Ettekandes selgitati 1) kuidas on konstruktsioonide funktsioonidega seotud tuletusaluse verbi argumentide realiseerumine fraasi- või lausetasandil; 2) kas ja kuidas mõjutab konstruktsioonide esinemist murdeala ja teonime aluseks olevate verbide semantika.

Külli Habicht, Ilona Tragel ja Piiret Piiraja (TÜ) näitasid ettekandes „Konstruktsiooni võtma + V_{inf-da} grammatiseerimise rada”, et konstruktsiooni kasutus on eesti kirjakeeles läbi teinud omapärase arengu, sagedades XVIII ja XIX sajandi tekstides ning muutudes alates XX sajandist harvemaks. Korpusuuringu tulemused näitavad, et algselt XVII sajandi kiriklikes tekstides põhiliselt üksikute direktiivsete kasutustega esindatud konstruktsioon saab kirikukeele rahvapärasemaks kujundamise käigus kirjakeeles eluõiguse. võtma-konstruktsioonide kasutuses toimunu on mõneti ootamatu, sest täispiibli tõlkimise ja redigeerimise käigus hõlvab rahvapärane konstruktsioon uue, senisest veidi grammatilisema kasutusvaldkonna: seda hakatakse kirikukirjakeeles kasutama muu hulgas tulevikukonstruktsioonina seniste saksamõjulist konstruktsioonide asemel. Siiski on ka selline kasutus senise loomuliku grammatiseerumiskäiguga kooskõlas, sest algusfaasi tähistavad konstruktsioonid kalduvad edasi grammatiseeruma tulevikukonstruktsioonideks.

Pille Esloni (TLÜ) ettekanne „Adverbi funktsioonidest eestikeelses tekstiloomes” keskendus täistähenduslikest sõnadest avarama funktsionaalse potentsiaaliga abisõnale ja klasteranalüüsi tulemustele. Grammatikakirjeldustest tuttavad adverbi määruslikud

funktsioonid vahetuvad keelekasutuses tekstiliste funktsioonidega, mida grammatikad ei kajasta, kuigi need on vajalikud keeleõppes ja tõlkijakoolituses. Lingvistiline klasteranalüüs näitab adverbiliste konstruktsioonide eeliskasutust kirjalikus tekstiloomes ja avab adverbi kui morfoloogilise klassi funktsionaalse potentsiaali. Näiteks konstruktsioone, kus verbist vasakule jääv kontekst sisaldab adverbi, kasutatakse valdavalt teksti kui terviku loomiseks: lause alguses tagasiviite vahendina, samuti eelneva lause sisu konkretiseerimiseks või hinnangu lisamiseks; lause sees modaali- või rõhupartiklina.

Liina Lindström, Kristel Uihoaed ja Virve Vihman (TÜ) võrdlesid ettekandes „*Tarvis/vaja*-konstruktsioonid kui näide konstruktsioonilisest varieerumisest” tänapäeva keele ja murdekorpuse andmeid ning osutasid olulisematele konstruktsiooni varieerumist mõjutavatele teguritele. *tarvis/vaja*-konstruktsioonide tuumaks olevaid predikaate *tarvis* (*olema/minema*) ja *vaja* (*olema/minema*) on eesti keeles peetud sünonüümseteks või vähemalt samu funktsioone väljendavateks. Mõlemad võivad moodustada konstruktsioone nominaalse komplemendiga, infinitiiviga, harvem ka kõrvallausekujulise komplemendiga või sootuks ilma komplemendita. Selgub, et konstruktsiooni varieerumine ei hõlma mitte ainult komplementi ega modaaliadverbi vali-

kut, vaid varieerumises on kõik konstruktsiooni osad. Ettekandes käsitleti modaaliadverbi, kogeja vormi ja koopulaverbi valikut. Varieerumise mõju-faktoreid võib leida keelekontaktidest, muredetaustast, suulisest ja kirjalikust kanalist, aga ka konstruktsiooni osade omavahelistest seostest ning grammatiseerumisest.

Helle Metslang, Karl Pajusalu ja Külli Habicht (TÜ) pidasid ettekande „Koordinatiivsed partiklid lause perifeerias”. Vaatluse all oli eraldav *või* ja vastandav *aga* koos partikliga *a* nii väitvates kui ka küsivates lausetes. Lausesisu seostatakse kontekstiga, kõneleja hinnangutega ja kõnesituatsiooniga sageli lause äärtel paiknevate elementide kaudu. Võimalik, et vasakusse perifeeriasse kalduvad subjektiivseid tähendusi (kõneleja seisukohti ja hoiakuid) kandvad elemendid ja paremasse perifeeriasse intersubjektiivseid (adressaati kaasavaid) tähendusi kandvad elemendid. Ettekandes selgitati XX sajandi ilukirjandustekstide, XXI sajandi ajakirjanduse ja uue meedia tekstide, samuti vana kirjakeele korpuse tekstide ja murdekorpuse andmete põhjal, mis funktsioone kannavad rinnastava tähendusega sõnad lause alguses ja lõpus ja kuidas need kaks äärt omavahel seostuvad.

KATRE ÕIM